

Vitrine 1 - Het ontstaan van Amsterdam

Ambachtslieden aan de Amstel

In het begin van de 13de eeuw ontstond er een kleine nederzetting op de linkeroever van de Amstel, ter hoogte van de huidige Nieuwendijk. Het oudste Amsterdam was geen agrarische nederzetting. Er woonden ambachtslieden, zoals een smid en een wever.

Na 1250 verschenen er ook huizen aan de oostzijde van de Amstel. Tussen 1264 en 1275 werd de Dam in de Amstel gelegd. De groeiende nederzetting kreeg in 1275 het bekende tolprivilege van de Hollandse graaf Floris V. Vermoedelijk is Floris V ook de bouwheer van de stenen versterking, die in de jaren 1280 bij de Nieuwezijds Kolk werd gebouwd. Amsterdam groeide snel aan betekenis en kreeg in 1300-1301 stadsrechten. Er woonden toen al zo'n 1000 inwoners.

Reconstructie van Amsterdam omstreeks 1290, tekening Monumenten en Archeologie

Amsterdam

Aan het eind van de 13de eeuw lagen er twee smalle bewoningslinten op beide oevers van de Amstel. Aan de Nieuwendijk en de Warmoesstraat zijn huizen uit deze tijd teruggevonden. Onder de huidige Oude Kerk bevindt zich een ophoging (op de kaart geel), waarop waarschijnlijk een kapel heeft gestaan.

Huizen aan de Nieuwendijk en de versterking bij de Nieuwezijds Kolk omstreeks 1290, tekening Monumenten en Archeologie Amsterdam

De huizen in dit deel van het 13de-eeuwse Amsterdam stonden dicht op elkaar. Waarschijnlijk liep de bebouwingstrook door naar het zuiden, tot aan het Spui. De stenen versterking lag bij de uitmonding van de Boerenwetering in de Amstel.

	<p>Huiswand van gevlochten wilgentakken in de opgravingsput aan de Nieuwendijk, 1979, foto</p> <p>De oudste huizen van Amsterdam waren kleine gebouwen van hout en vlechtwerk, met een vloer van klei en een open haardvuur.</p>
	<p>De westmuur van de versterking aan de Nieuwezijds Kolk, 1994, foto</p> <p>In 1994 werd een sensationele vondst gedaan: zwaar muurwerk uit de 13de eeuw. Het verdedigingswerk is in de jaren 1280 gebouwd, vermoedelijk in opdracht van de Hollandse graaf Floris V. Het heeft niet lang bestaan en was zeker in 1333 al weer verdwenen.</p>
	<p>Tolprivilege van de Hollandse graaf Floris V, 1275, foto</p> <p>Op 27 oktober 1275 verleende Floris V aan 'de mensen die bij de dam in de Amstel wonen' tolvrijheid in het graafschap Holland. Het is de eerste vermelding van Amsterdam en het oudste stuk dat in het Stadsarchief wordt bewaard.</p>
	<p>Houten klomp, gevonden op de Nieuwendijk, 1225-1300</p>
	<p>Leren schoen, gevonden op de Nieuwendijk, 1225-1300</p>

	<p>Schenkkan, gevonden op de Nieuwendijk, 1225-1275</p>
	<p>Schenkkan, gevonden bij de Dam, 1225-1275 Deze hardgebakken waterdichte keramiek (protosteengoed) werd gemaakt in het Duitse Rijnland.</p>
	<p>Kogelpot, gevonden in de Warmoesstraat, 1250-1300 Deze bolvormige potten werden in Amsterdam en omgeving gemaakt, en gebruikt om in te koken.</p>
	<p>Vleesvork, gevonden op de Nieuwendijk, 1225-1275</p>
	<p>Hoefijzer, gevonden op de Nieuwendijk, 1225-1275 Op de Nieuwendijk is een smederij teruggevonden waar een breed assortiment van voorwerpen werd gemaakt, zoals spijkers, sleutels en sloten, wapens, vleesvorken en hoefijzers.</p>

Vitrine 2 - Bidden en vechten

Het Mirakel van Amsterdam

Ieder jaar, in de eerste zondagnacht na 15 maart, loopt een lange stoet katholieken een 'stille omgang' door het centrum van de stad. Ze herdenken het Mirakel van Amsterdam uit 1345, waarbij een gewijde hostie onbeschadigd uit het haardvuur tevoorschijn kwam. De Mirakelprocessie was in de middeleeuwen niet alleen een teken van devotie. Gildebroeders, schutters, scholieren, burgemeesters, allemaal hadden ze een eigen herkenbare plaats in de stoet.

Ondanks dit ideaal van orde en vroomheid lag in de middeleeuwse stad het conflict voortdurend op de loer. Zo leidde de rivaliteit tussen de Oude en de Nieuwe Zijde jaarlijks tot vechtpartijen. Het bestuur strafte niet alleen vechtersbazen, maar stelde uit voorzorg ook een maximum aan de lengte van messen.

Interieur van de Nieuwezijds Kapel, ca. 1908, foto, reproductie

Na de Alteratie in 1578 kwam de Kapel ter Heilige Stede in handen van protestanten en kreeg deze de naam Nieuwezijds Kapel. In 1908 werd het gebouw gesloopt. Tegenwoordig is op deze plek The Amsterdam Dungeon.

Het Mirakel van Amsterdam, 16de-eeuwse houtsnede naar de oorspronkelijke prent uit 1518

Op de prent is het wonder uit 1345 weergegeven. In een huis in de Kalverstraat kreeg een stervende man de laatste sacramenten toegediend. De door hem uitgebraakte hostie (midden links) werd in het vuur geworpen, maar bleef ongeschonden. Op de plek van het huis werd de Kapel ter Heilige Stede gebouwd.

	<p>De Stille Omgang in de Warmoesstraat, 1996, foto Jan Bogaerts</p> <p>Sinds 1881 wordt de middeleeuwse route weer gelopen. Omdat katholieke processies verboden waren ontstond de 'stille omgang', die 's nachts en zonder uiterlijk vertoon werd afgelegd. In 2016 waren er zo'n 5000 deelnemers.</p>
	<p>Pelgrimsinsignes van het Mirakel van Amsterdam, 1475-1525</p> <p>In het midden is de wonderhostie afgebeeld. In de middeleeuwen bezochten jaarlijks duizenden pelgrims Amsterdam, die zo'n insigne meenamen als bewijs van hun bedevaart.</p>
	<p>NIEUW</p> <p>Blad uit een vijftiende-eeuws missaal, Archief van de Burgemeesters</p> <p>Dit blad perkament hoorde oorspronkelijk bij een boek dat werd gebruikt tijdens de mis. In middeleeuwse Latijn staan hier teksten van kerkvader Augustinus, een verwijzing naar het evangelie van Mattheüs en een tekst van de vroegmiddeleeuwse Bijbelgeleerde Beda. Veel middeleeuwse boeken zijn verdwenen door hergebruik: zo is dit blad als versteviging gebruikt bij het inbinden van de Amsterdamse stadsrekening uit 1531.</p>
	<p>NIEUW</p> <p>Keur over messen in de stad, 27 juni 1477, Archief van de Burgemeesters</p> <p>Het stadsbestuur verklaarde dat 'nyemandt voirtan en moet dragen harnasch, bogen, lange messen' en andere verboden wapens. Dat bleef voorbehouden aan gerechtsdienaren en het stadsbestuur met zijn gevolg. Lange messen waren verboden omdat ze als steekwapens gebruikt konden worden. Wie betrapt werd, raakte zijn mes kwijt en betaald tien pond</p>

	boete.
	<p>Twee messen, waarvan een met bijbehorende houten schede in de vorm van een vis, 1450-1550</p> <p>Deze messen werden gevonden bij het archeologische onderzoek in het Damrak tijdens de aanleg van de Noord/Zuidlijn.</p>
	<p>Veroordeling van schuitenvoerder Elbert Bouwenszoon voor vechten, 14 augustus 1548, Archief van de Burgemeesters</p> <p>Op Sint Jacobsdag 1548 (25 juli) vond op de Nieuwe Brug het 'hoopvechten' plaats, de jaarlijkse confrontatie tussen jongeren van de Oude en de Nieuwe Zijde. Er werd met stenen gegooid en er vielen gewonden. Bouwenszoon werd veroordeeld tot elf weken opsluiting 'op bier ende broede', bier en brood.</p>

Vitrine 3 - Wederdopers

Een woelige eeuw

Na 1520 roerden zich overal in Europa vernieuwers die de katholieke kerk wilden hervormen. In de nacht van 11 februari 1535 rende een groepje naakte Amsterdammers door de straten van de stad. Het waren 'wederdopers' die radicaal hadden gebroken met de katholieke kerk, in de overtuiging dat het Laatste Oordeel nabij was. Enkele maanden later slaagden wederdopers erin het stadhuis te bezetten. Ze werden al snel overmeesterd en ter dood veroordeeld. Keizer Karel V was geschokt en verving het stadsbestuur door strenge katholieken.

Toen in 1568 de Nederlandse opstand begon, bleef de stad trouw aan het Spaanse gezag. Tien jaar later ging Amsterdam alsnog overstag. Het katholieke stadsbestuur moest aftreden en werd de stad uitgezet. Amsterdam sloot zich aan bij de Opstand.

	<p>NIEUW Kaart van Amsterdam in 1544, houtsneede en boekdruk, Willem Silvius 1567-1568 Deze kaart is afkomstig uit een Italiaanse editie van de 'Beschrijving van der Nederlanden' van Lodovico Guicciardini. Het kaartbeeld is ontleend aan de bekende vogelvluchtkaat van Cornelis Anthoniszoon uit 1544.</p>
	<p>De Nieuwe Kerk, 1612, ets Claes Jansz Visscher De Nieuwe Kerk en de Oude Kerk waren de belangrijkste middeleeuwse kerken in de stad.</p>

Inventaris van zilveren religieuze objecten in de Nieuwe Kerk, 1570, Archief van de Burgemeesters

Op de rechterpagina staat een opsomming van zilveren beelden, monstransen, serviezen en wierrookvaten, met vermelding van het gewicht, zoals een Mariabeeld dat 19 pond woog ('It(em) Tmarien beelt wecht xix pont'). Veel hervormers streefden naar eenvoud en namen aanstoot aan de rijkdommen van de katholieke kerk.

Wederdopers in Amsterdam, 1535, gravure, 17de eeuw

Op 11 februari 1535, kort na drie uur 's nachts, renden zeven mannen en vijf vrouwen naakt door stad, roepend 'wee wee wee hemelse Vader, wraak wraak wraak!'

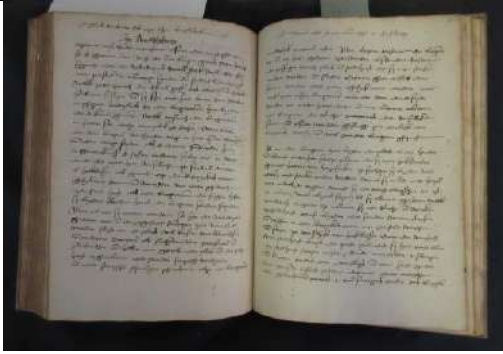
Executie van wederdopers op de Dam, 1535, ets en gravure, 17de eeuw

De wederdopers die het stadhuis hadden bezet werden op een schavot op de Dam terechtgesteld. Hun hart werd 'levendig uit het lichaam gesneden en in hun aangezicht geworpen'.

De lichamen van wederdopers worden naar het galgenveld op de Volewijk gebracht, 1535, ets en gravure 1665

Het galgenveld lag aan de overzijde van het IJ, recht tegenover de stad. Het vormde een afschrikwekkend schouwspel voor iedereen die over het IJ de stad naderde.

Magistraatsboek met een verslag van het wederdopersoproer, 1523-1578

In de jaren 1534-1536 maakte de Amsterdamse schepen Joost Buyck als ooggetuige aantekeningen over de opkomst en de ondergang van de wederdopers. Op deze pagina beschrijft hij hoe zij op de avond van 10 mei 1535 het stadhuis bezetten, gewapend met zwaarden, korte en lange 'hellebaerdden en(de) hebben mit ghewelt den plaets [de Dam] en(de) der stadthuijs inghenoe(m)men doot slaende somyghe wachteren'.

De uitzetting van katholieke magistraten, 1578, ets Jan Luijken uit ca. 1680-1693

Op 26 mei 1578 werden de katholieke magistraten en geestelijken uit de stad verbannen. Vanaf de Dam werden zij naar een schuit gebracht en het IJ opgevaren.

Aanval van de watergeuzen op de Haarlemmerpoort, 1577, ets en gravure F. Hogenberg en G. von Campen

Op 23 november 1577 drong een groep van ongeveer 450 watergeuzen door de Haarlemmerpoort de stad binnen. Op de Dam werden zij verslagen door soldaten en schutters van de stad. De watergeuzen, opstandelingen tegen het Spaanse gezag, voerden al sinds 1572 aanvallen uit rond de stad. In februari 1578 ging het geïsoleerde geraakte Amsterdam over naar de Opstand.

Vitrine 4 - Immigranten in de zeventiende eeuw

(NB: nieuwe thematekst, zonder het woord Gouden Eeuw)

Immigranten in de zeventiende eeuw

Rembrandt van Rijn uit Leiden, Sara de Solemne vanuit Batavia en Elsjé Christiaans uit Denemarken. In de 17de eeuw belandden ze alle drie in Amsterdam. Ze waren niet de enigen die naar de stad kwamen. In de zeventiende eeuw groeide Amsterdam uit tot een van de belangrijkste steden van de wereld. Handel en scheepvaart brachten ongekende welvaart. Wetenschap en kunst kwamen tot bloei. Het succes van de stad trok veel mensen van buiten aan. In 1600 was een op de drie Amsterdammers immigrant. De bevolking verdrievoudigde en de stad werd te klein. Daarom breidde Amsterdam uit en werd de beroemde grachtengordel aangelegd.

Joods huwelijkscontract tussen Ishac Israel Frois en Rachel, dochter van Jeudah Touro, 25 juni 1664, Archief van de Portugees-Israëlitische Gemeente

In de 17de eeuw bevond zich in Amsterdam een grote joodse gemeenschap.

Register van ondertrouw, mei 1663, Archief van de Burgerlijke Stand

Midden op de linkerpagina is de ondertrouw genoteerd van Joris Antonisse uit Brazilië, 'swart' en Lijsbet Joosten, afkomstig uit Angola. Dankzij de ondertrouwregisters weten we veel over de herkomst van de 'nieuwe' Amsterdammers, die soms van ver weg kwamen.

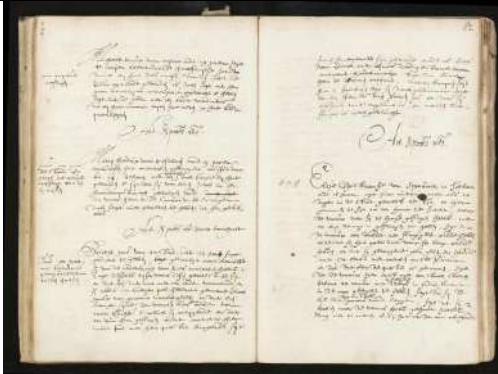

De Dam in 1656, tekening Reinier Craeyvanger uit ca. 1860 naar een schilderij van Jan Lingelbach uit 1656

Links is het nieuwe stadhuis – nu het Koninklijk Paleis - in aanbouw. In het midden staat de in 1806 afgebroken Waag. Op het belangrijkste plein

	<p>van de stad was het altijd druk. Hier zag men dienstboden, marskramers, marktkooplui, rijk geklede burgers en handelaren uit alle windstreken, zoals rechts een groepje kooplieden uit Armenië.</p> <p><i>(NB dit is de tekening op de achterwand + groot bord Schatkamer in glazen trap)</i></p>
	<p>NIEUW Portret van Sara de Solemne (1619-1695) door een anonieme tekenaar.</p> <p>Sara de Solemne kwam uit een migrantenfamilie, haar vader was geboren in London en haar grootvader in Antwerpen. Sara de Solemne groeide op in Batavia waar haar vader commandant was in dienst van de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Ze trouwde met een hoge VOC ambtenaar, na diens dood vestigde ze zich in Amsterdam.</p>
	<p>Rembrandt van Rijn, 18de-eeuwse tekening naar een zelfportret uit 1639</p> <p>Op 25-jarige leeftijd kwam de jonge schilder vanuit Leiden naar Amsterdam, waar hij zich ontwikkelde tot succesvol kunstenaar.</p>
	<p>NIEUW <i>De binnenplaats van de Beurs van Hendrick de Keyser in de tweede helft van de zeventiende eeuw, prent naar een schilderij van Job Adriaensz Berckheyde.</i></p> <p>De beurs was het kloppend hart van de Amsterdamse handel in de zeventiende eeuw. Kooplieden uit heel Europa en daarbuiten sloten er handelscontracten. Op schilderijen en prenten van de Amsterdamse beurs zijn vaak mensen met tulbanden afgebeeld. Amsterdam kende vanaf de</p>

zeventiende eeuw een Armeense koopmansgemeenschap. Deze Armeense kooplieden hadden een vaste stek op de beurs.

Confessieboek met verklaringen van gearresteerde verdachten, 1664, Archief van Schout en Schepenen

Op de rechterpagina begint het verhoor van 'Elsje Christiaanse van Sprouwen in Jutlant [Denemarken], oudt 18 jaren'. In mei 1664 werd zij veroordeeld voor de moord op haar hospita, die zij tijdens een ruzie 'met een bijl de cop in geslaagen' had. Het vonnis luidde: dood aan de wurgpaal. Elsje was maar twee weken daarvoor naar Amsterdam gekomen om wat geld te verdienen.

Kaart van Amsterdam met de vierde vergroting, 1663, gravure

In de 17de eeuw groeide de bevolking van Amsterdam van 60.000 inwoners in 1600 naar 200.000 in 1670. Uitbreiding van de stad was daarom noodzakelijk.

NIEUW
Huis van David de Pinto aan de SintAntoniebreestraat, circa 1695, ets Romeyn de Hooghe

In de zeventiende eeuw vestigden duizenden Sefardische Joden uit Spanje en Portugal zich in Amsterdam. Sommige van deze migranten hadden Zwarte bedienden in huis. Zoals ook te zien rechts op deze prent van het Huis de Pinto.

Vitrine 5 - Amsterdam en slavernij

Slavenschip De Watervliet

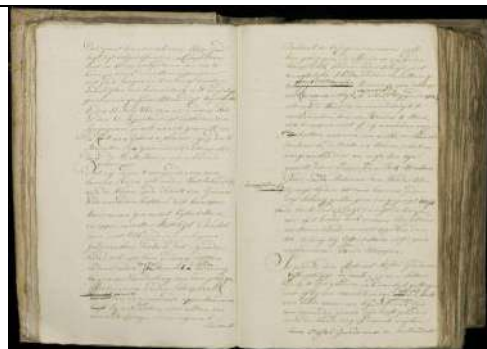
Burgemeester Harman Hendrik van de Poll was een van de Amsterdammers die in 1743 investeerden in het slavenschip De Watervliet. Het schip voer eerst naar de westkust van Afrika, waar 462 tot slaaf gemaakte mannen, vrouwen en kinderen werden ingeladen. Bij aankomst in Suriname waren er daarvan 62 gestorven door ziekten, voedseltekorten of mishandelingen. Voor de anderen moest het zware leven op de plantages nog beginnen. Met koffie en ruwe suiker, geproduceerd met slavenarbeid, voer De Watervliet vanuit Suriname weer terug naar Amsterdam.

De reis van De Watervliet was een van de tenminste 323 slaventransporten die Amsterdamse schepen in de 17de en 18de eeuw maakten. Meer dan 115.000 slaven werden vanuit Afrika naar de plantages gebracht. Ruim 18.000 daarvan overleefden de reis niet.

Schepen op het IJ, 1761, tekening Jacobus Koster

Gezien van de overzijde van het IJ naar Amsterdam. In de haven meerden eeuwenlang schepen aan met goederen uit de hele wereld.

Verklaring voor notaris Joost van de Ven over mishandeling van slaven, 1765, Notarieel Archief

Bemanningsleden van het schip 'De Juffrouwen Anna en Maria' verklaarden dat de opperstuurman en de oppermeester zich tijdens een slaventransport hadden misdragen door 'de slaeven onmenselijk te mishandelen, bond en blaauw te slaen, en te trappen, niet of zij menschen maar of zij beesten waaren'.

Stadhouder Willem V neemt zitting als opperbewindhebber van de Nieuwe West-Indische Compagnie, 1768, tekening Simon Fokke uit 1771

In de Voetboogdoelen op Singel 425 was het hoofdkwartier van de Nieuwe West-Indische Compagnie gevestigd, de opvolger van de in 1674 failliet gegane eerste WIC.

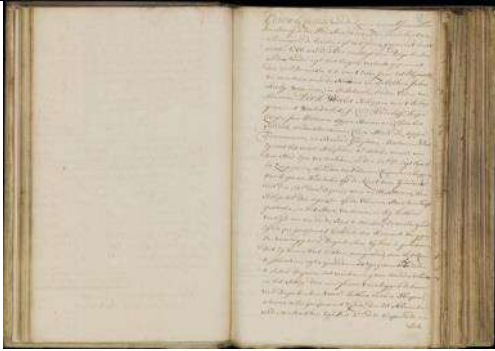
Portret van burgemeester Harman Henrik van de Poll, 1748, gravure Jacob Houbraken

In het verslag van de tweede reis van De Watervliet valt te lezen dat burgemeester Van de Poll een zestiende aandeel had in deze onderneming.

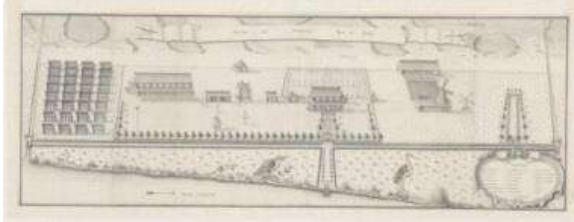
Zinneprent op de Sociëteit van Suriname, 1720, ets en gravure Bernard Picart

De Sociëteit van Suriname was een particuliere onderneming met als doel winst te maken op het beheer van de kolonie. De wapens op de prent verwijzen naar de drie eigenaren van de Sociëteit: de WIC, de familie Van Aerssen van Sommelsdijck en de stad Amsterdam.

Verslag van de tweede reis van slavenschip De Watervliet, 1743, Archief van Schout en Schepenen

Onder de aandeelhouders van de tweede reis van de Watervliet zijn bekende Amsterdamse familienamen als Van de Poll, Witsen en Bicker. Dit verslag is een zogeheten 'averij grosse', die opgemaakt werd omdat het schip onderweg schade (averij) had opgelopen.

De plantage Hegt en Sterk in Suriname, ca. 1750, tekening

Deze koffieplantage lag aan de Commewijne rivier in Suriname. In het midden staat het grote huis van de plantage-eigenaar. Links zijn de 'neegerhuisen', de kleine hutten van de slaven te zien.

Lijst van de in de West-Indische Compagnie's Schepen, van Amsterdam, vertrokken naar Afrika en West-Indië, met vermelding van de schippers, lastgelden en aantallen levend aangekomen slaven.

Schip	Schipper	Laatste reis	Aantallen levend aangekomen slaven
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	166
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	176
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	163
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	160
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	158
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	154
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	152
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	150
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	148
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	146
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	144
De Watervliet	Jan van der Poll	1743	142

Lijst van slavenschepen vertrokken uit Amsterdam 1741-1745, Archief van de familie Bicker

Een lid van de Amsterdamse familie Bicker noteerde welke schepen vanuit Amsterdam naar Afrika en West-Indië waren vertrokken en weer teruggekeerd, met vermelding van schippers, lastgelden en aantallen levend aangekomen slaven. De Watervliet wordt twee keer vermeld, in 1741 en 1743.

Lijst met woorden gesproken op de plantages, met Nederlandse vertaling, ca. 1771, Archief Huis Marquette

De creooltaal die op de plantages ontstond, het Sranan, is nu de tweede taal van Suriname. In de huidige Amsterdamse straattaal worden nog steeds woorden gebruikt die van de plantages afkomstig zijn, zoals 'faya' (heet) of 'lobi' (liefde).

Vervangen door beter leesbare reproductie

Een strooppot en een suikervorm, gebruikt in de Amsterdamse suikerindustrie, gevonden bij archeologisch onderzoek, 17de -18de eeuw

In suikerraffinaderijen in de stad werd de ruwe plantagesuiker bewerkt tot stroop en tafelsuiker. Zo kwamen producten die met slavenarbeid tot stand waren gekomen in de Amsterdamse huishoudens op tafel.

Vitrine 6 - Vondelingen

Arm Amsterdam

‘Met vijke in de mondt is het schreuwen van dit kind te stillen’, stond op het briefje dat bij een meisje van acht maanden was gestopt. Armoede had de ouders - net als vele andere moeders en vaders – er waarschijnlijk toe gebracht hun dochtertje bij het weeshuis te vondeling te leggen.

Aan het eind van de 18de eeuw was het gedaan met de voorspoed van Amsterdam. Tijdens de Franse overheersing (1795-1813) kwam de handel nagenoeg tot stilstand. Amsterdam verarmde en begon langzaam te vervallen. Gebouwen stortten in en de toegang tot het IJ verzandde. Door ziektes en ondervoeding was de overlevingskans van arme kinderen klein. Rond 1800 werden daarom zo’n twee tot drie kinderen per dag op straat achtergelaten. Deze vondelingen kwamen terecht in het Aalmoezeniersweeshuis.

NIEUW

Achterzijde van de Anjeliersstraat, 1810-1830, tekening door J.H. Knoop

De meeste vondelingen kwamen uit arme buurten, zoals de Jordaan.

De ingang van de Leidsestraat met ingezakte huizen, gezien vanaf het Leidseplein, 1806, ets en gravure

Op 22 februari 1806 zakten de huizen op de hoek van het Leidseplein en de Leidsestraat spontaan in elkaar. Het terrein lag vervolgens jarenlang braak.

NIEUW

Register van opgenomen kinderen in het Aalmoezeniersweeshuis, 1797, Archief van het Aalmoezeniersweeshuis

Op 11 december 1797 werd een meisje van amper 10 dagen oud werd gevonden 'op het Rietland bij de Achterburgwal'. Op het briefje stonden alleen haar voornamen vermeld: Anna Sophia. Ook werd een medaillon aangetroffen aan een beduimd groen lintje. De regenten van het weeshuis gebruikten dat als inspiratie bij de keuze van haar achternaam. In het register zie je dat deze naam later is toegevoegd.

NIEUW

Het Stoomboots spel, 1826-1830 Ingekleurde houtsnede A.H. Binger, druk H. Moolenijzer

Vanaf 13 juli 1826 onderhield stoomboot 'Mercurius' de verbinding Amsterdam-Zaandam. In deze tijd waren stoommachines in de stad nog heel bijzonder. Doel van het spel was om als eerste het Czaar Peterhuisje in Zaandam te bereiken.

Aalmoezeniersweeshuis, 1693, ets Het Aalmoezeniersweeshuis aan de

Prinsengracht 436 werd op 1 januari 1666 in gebruik genomen. Bij de opening was er plaats voor 800 kinderen. In 1807 verbleven er 2554 wezen en vondelingen.

Register van opgenomen kinderen in het Aalmoezeniersweeshuis, 1808, Archief van het Aalmoezeniersweeshuis

Op vrijdag 21 oktober 1808 werd bij de meisjespoort van het weeshuis de zes maanden oude Johanna Maria Tirset gevonden. Op het briefje dat bij haar werd gevonden, stond: 'In de naaste omstandig, in gebrek en behoefte gekommen zijnde en de schrik voor de naderende winter, heft mij in de bittere noodzaakelijkheid gebracht om dit kind niet meer te kunne onderhouden, en gedwongen aan het huis over te geven. (...) God zegene en behoede zijn weldoener.'

Het ingestorte Oost-Indisch Zeemagazijn op Oostenburg, 1822, tekening Gerrit Lamberts

Op 13 april stortte met een donderend geraas een deel van het oude pakhuis van de Verenigde Oost-Indische Compagnie in. De VOC, feitelijk failliet, was in 1799 opgeheven.

Het gene de Kinderen gegeten hebben. War er reconflymeerd is in het Aelmoezeniers Weeshuis.

Maandag	Woensdag	Vrijdag	Zaterdag
Zondag	Maandag	Dingsdag	Woensdag
Donderdag	Vrijdag	Zaterdag	Zondag

Uit: Dns. Dienaar, 1818

NIEUW

Overzicht van wat er in het Aelmoezeniersweeshuis gegeten is in februari 1818

Het eten in het weeshuis was eenzijdig, vlees en vis stonden zelden op het menu. Tijdens de kermismaand september werd er wel uitgekapt: op zondagen een hutspotmaaltijd met pruimen en rozijnen en een aantal maaltijden met haring en tuinbonen.

Register van opgenomen kinderen in het Aelmoezeniersweeshuis, 1806, Archief van het Aelmoezeniersweeshuis

Op 7 januari 1806 werd Cecelia Kroon, acht maanden oud, aangetroffen achter het weeshuis met een briefje waarop stond: 'met vijge in de mondt is het schreuwen van dit kind te stillen'.

Kommetje van Chinees porselein, 18de eeuw

Het gebroken kommetje wordt door metalen krammetjes bij elkaar gehouden. Vondst bij opgravingen in de Koningsstraat in de Nieuwmarkbuurt.

Vitrine 7 - Natura Artis Magistra

Van elitair tot populair

Een paar papegaaien, aapjes en een Surinaamse boskat waren de eerste bewoners van de in 1838 opgerichte dierentuin 'Natura Artis Magistra'. Artis begon als een typisch 19de-eeuws genootschap. Alleen de gegoede burgerij kon lid worden, en dan nog vond er een strenge ballotage plaats. In de tuin werden niet alleen dieren bewonderd, maar ook de laatste nieuwtjes uitgewisseld, huwelijken besproken en zakelijke contacten onderhouden.

Pas aan het einde van de 19de eeuw werd de dierentuin voor iedereen toegankelijk. Toen Artis in 1970 in financiële problemen kwam, bleek de Amsterdamse dierentuin bij velen geliefd. Met de actie 'Artis moet blijven' werd genoeg geld ingezameld om de tuin van de ondergang te redden.

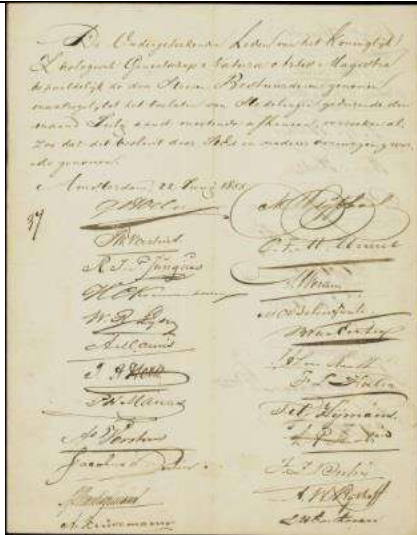
G.F. Westerman, de eerste Artisdirecteur, voert het nijlpaard Herman, 1865, foto van een prent

Herman was het eerste in gevangenschap geboren en in leven gebleven nijlpaard ter wereld.

Opgezette quagga in het museum van Artis, 1896-1900, foto, Archief van Artis, reproductie

Op 12 augustus 1883 stierf deze quagga in Artis. Het was het laatste levende exemplaar op de wereld. Intensieve jacht maakte een einde aan deze Zuid-Afrikaanse verwant van de zebra.

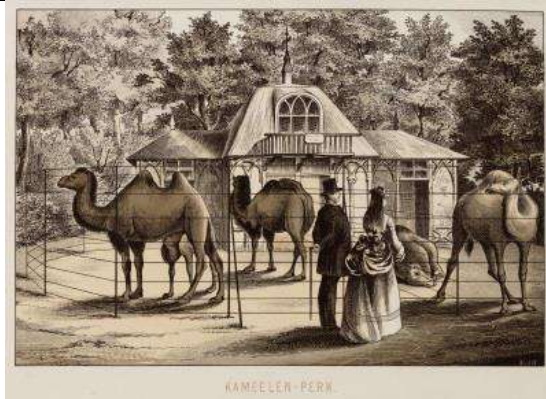
Handtekeningenactie van leden tegen het toelaten van 'stedelingen' in de tuin, 22 juni 1855, Archief van Artis

Nadat het bestuur van het genootschap had besloten om – alleen in de maand juli en tegen betaling - ook niet-leden in de tuin toe te laten, ondertekenden 37 leden deze brief waarin zij vroegen dit besluit in te trekken. 89 andere leden stelden een beperkte openstelling voor.

NIEUW
De neushoorn in Artis, Frits Weeda

Bezoekers kijkend naar een neushoorn in de dierentuin Artis.

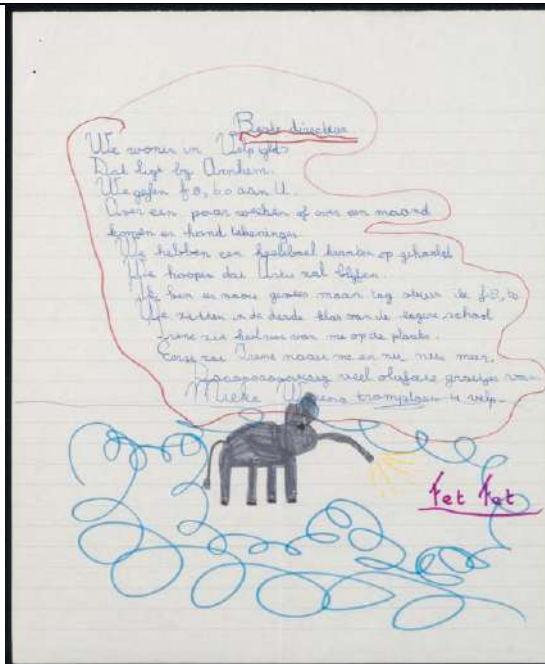
Het kamelenperk, ca. 1875, litho Noach van der Waals

NIEUW

Plattegrond van de Zoölogische Tuin Artis, 1854.

In 1854 was het terrein van Artis ongeveer drie keer kleiner dan nu. Midden door de tuin liep de Nieuwe Prinsengracht, die met een pontje kon worden overgestoken. Later is de gracht omgevormd tot drie vijvers.

Artis moet blijven, 1970, tekening en brief van Mieke Wijtema, Archief van Artis

Kinderen zamelden geld in of stuurden als ondersteuning van de actie een tekening.

Artis moet blijven, 1970

In 1970 dreigde Artis failliet te gaan. Met de actie 'Artis moet blijven' zetten Amsterdam en Nederland zich in om de dierentuin te behouden.

NIEUWE THEMATEKST

De wereldtentoonstelling van 1883

Op 1 mei 1883 opende koning Willem III op het Museumplein in Amsterdam de Internationale Koloniale en Uitvoerhandeltentoonstelling. Het belangrijkste doel van de tentoonstelling was het bevorderen van de koloniale handel. De koloniën werden in Nederland vooral als wingewesten gezien, rijk aan rubber, suiker, koffie en tabak. Amsterdam was met zijn haven, vele bankiers en handelskantoren het centrum van deze handel, die de stad weer rijk maakte. Het geweld dat achter deze economische groei schuilde, werd tijdens de wereldtentoonstelling zorgvuldig buiten beeld gehouden.

Het terrein stond vol met landenviljoens, tenten, kiosken en restaurants. Er waren nieuwe technologische uitvindingen en een enorme Chinese boot. Voor de ingang van het Koloniaal Gebouw stond een gigantisch gipsen beeld van J.P. Coen. Het Nederlands paviljoen was tot de nok toe gevuld met etnografische objecten. Die waren verscheept uit de koloniën, vooral Nederlands-Indië.

Maar er waren niet alleen machines en bijzondere voorwerpen te zien. Er werden ook mensen tentoongesteld. In het zogenaamde 'Javaanse dorp' woonden tijdelijk 38 volwassenen en kinderen van Java en Sumatra, die kunst, dans en muziek uit deze regio naspeelden. In een nagebouwd Surinaams dorp werd een karikatuur van het leven in Suriname getoond, met 28 Surinamers als acteurs. Zo kon het beeld bevestigd worden dat de kolonisator nodig was om deze mensen te helpen, met modern vervoer, westerse geneeskunde, christendom en onderwijs.

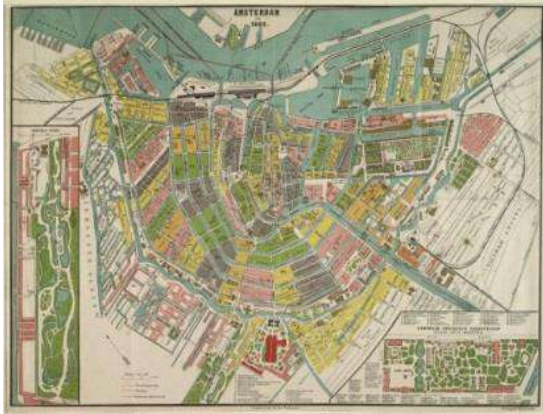
De wereldtentoonstelling meer dan een miljoen bezoekers. Voor velen was het een eerste bezoek aan Amsterdam. Ze zagen een stad in verbouwing. Vlak bij het tentoonstellingsterrein was het Rijksmuseum in aanbouw en werd het fundament voor het Concertgebouw gelegd. Veel bezoekers kwamen met de trein naar de hoofdstad, al was station Amsterdam Centraal nog niet klaar. Amsterdam was een echte toeristische trekpleister geworden.

NIEUW

Impressie van de opening van de werelttentoonstelling in 1883, door koning Willem III en koningin Emma, drukwerk.

Voorpagina van de Britse wekelijkse krant *The Graphic*, 27 mei 1883

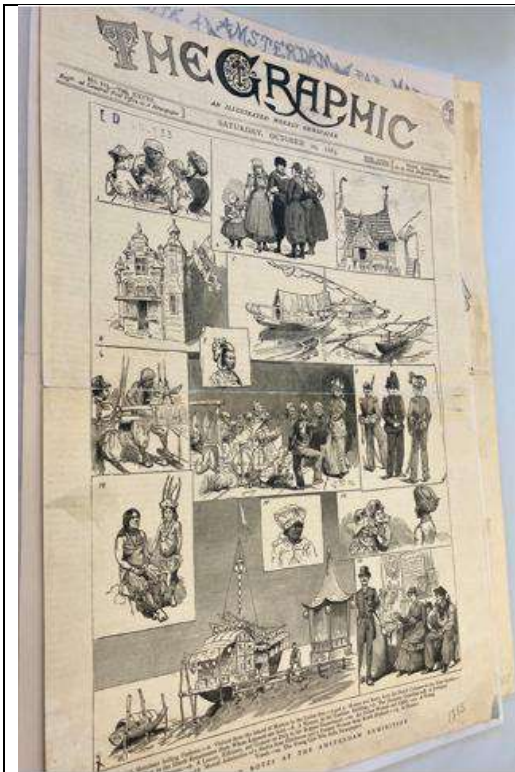
Kaart van Amsterdam in 1883, litho, door A. Braakensiek en herzien door A.J. van der Stok jr

Met inzetkaartjes van het Vondelpark en Artis.

Met inzetkaartjes van het Vondelpark en Artis.

Tegen de onderrand van de kaart is de plattegrond van de

werelttentoonstelling weergegeven.

NIEUW

**Impressie van de
bezienswaardigheden op
de
Wereldtentoonstelling
van 1883.**

Pagina in de Britse
wekelijkse krant *The
Graphic*, 20 oktober 1883

NIEUW

**Plattegrond van het
terrein van de
wereldtentoonstelling,
1883, litho**

De ideale bezoekersroute
liep onder het - pas half
voltooide - Rijksmuseum
door en langs de
verschillende afdelingen,
landenpaviljoens en
horeca-etablisementen.

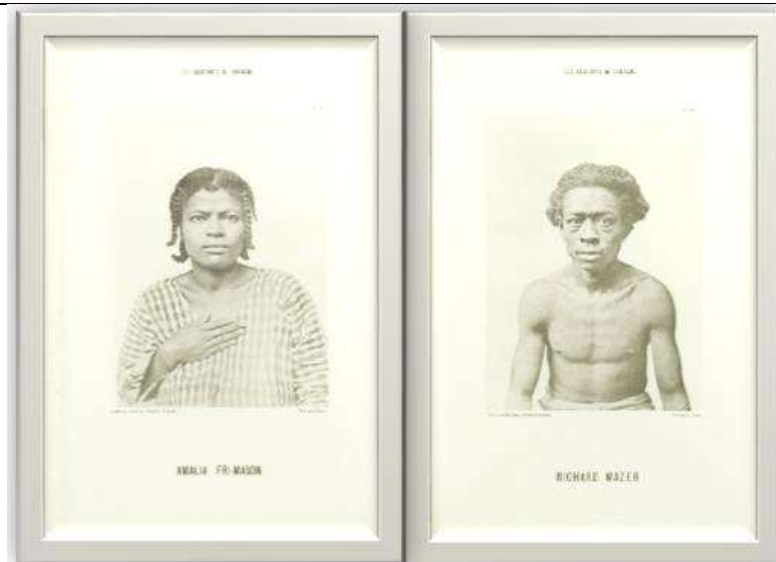

**Vogelvlucht van het
tentoonstellingsterrein,
1883, houtgravure E.A.
Tilly naar tekening J.C.
Greive**

NIEUW
Herinneringsalbum met losse prenten van Amsterdam in 1883, foto's door Pieter Oosterhuis

NIEUW
Toegangsbewijzen voor de Chinese boot en het Surinaamse dorp op de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling, 1883

NIEUW
Richard Mazer en Amalia Frijmersum , 1883.
Richard Mazer en Amalia Frijmersum leerden elkaar kennen toen ze beiden onderdeel uitmaakten van het Surinaamse dorp op de wereldtentoonstelling. Ze kregen en relatie, en kort na hun terugkeer in Suriname werd hun eerste kind geboren. Amalia is de stammoeder van de Surinaamse familie Frijmersum. Tijdens de tentoonstelling verbleef ook de Franse antropoloog Roland Bonaparte in Amsterdam. Hij wilde de Surinamers

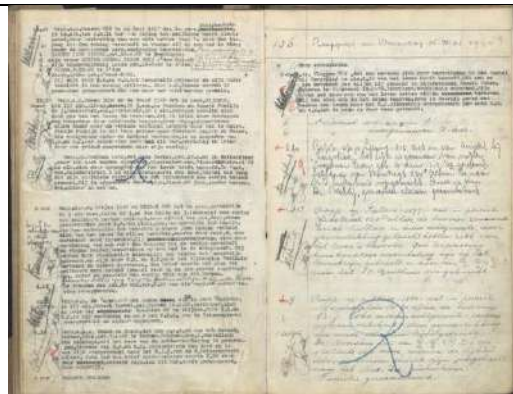
	<p>bestuderen. Bonaparte liet hen fotograferen en legde allerlei fysieke kenmerken vast. Zijn bevindingen presenteerde hij in het boek <i>Les habitants de Suriname</i>.</p> <p>Reproducties van platen L en LVIII uit de publicatie <i>Les habitants de Suriname: notes recueillies à l'exposition coloniale d'Amsterdam en 1883</i>, door Roland Bonaparte. Foto genomen tijdens de Wereldtentoonstelling door F. Hisgen, reproductie in fototypie door G. Roche, reproductie.</p>
	<p>NIEUW</p> <p>Souveniralbum in de vorm van een uitvouwbaar boekje, 1883. Bezoekers van de wereldtentoonstelling konden allerlei souvenirs kopen: van parfumflesjes tot bierpullen. Uitgevers drukten allerlei boekjes en prenten voor de toeristen, zoals deze leporello en het kleine verzamelalbum voor losse prentjes hiernaast. Ze bevatten vaak plaatjes van dezelfde <i>highlights</i>.</p>

Amsterdam in de Tweede Wereldoorlog

Tienduizenden Amsterdammers legden op 25 en 26 februari 1941 het werk neer. Zij protesteerden naar aanleiding van de eerste grote razzia die Duitse politieagenten enkele dagen daarvoor op het Waterlooplein hadden uitgevoerd. Een groep van 427 Joodse mannen was toen opgepakt en weggevoerd. De staking begon succesvol, maar werd na twee dagen gebroken door het harde optreden van de Duitse bezetter.

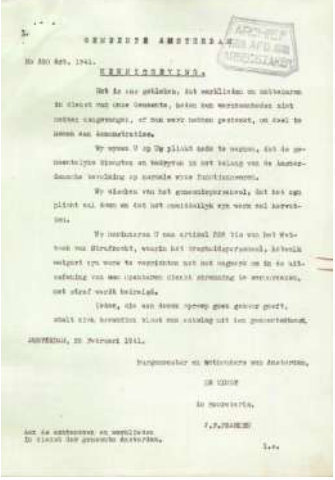

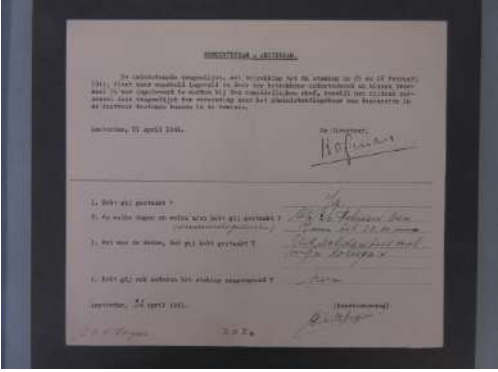
Vanaf 1942 werden de eerste Amsterdamse Joden gedeporteerd. Van de 80.000 Joodse inwoners die de stad in 1940 telde, werden er 68.000 vermoord. Een wezenlijk deel van het karakter van de stad was daarmee voorgoed verdwenen.

Bij de jaarlijkse herdenking van de Februaristaking wordt niet alleen de oorlog herdacht. Net zo belangrijk is respect en verdraagzaamheid in het Amsterdam van nu.

Meldingsrapporten van zelfmoorden en pogingen daartoe, politiebureau Pieter Aertszstraat, 14-15 mei 1940, Archief van de Gemeentepolitie

Na de Duitse inval op 10 mei namen vele tientallen Joden, die zich geen illusies maakten over het naziregime, hun lot in eigen hand. Sommigen werden gered door oplettende burens. Enkele jaren later zouden de Jodenvervolgingen voor de meeste van hen alsnog de dood betekenen. De zussen Sara en Judith Lelie, die op 14 mei op Amsteldijk 94-I een zelfmoordpoging deden door de gaskraan open te zetten (een veel

	<p>gebruikte methode)</p> <p>werden tijdig gereanimeerd. Zij overleefden de oorlog.</p>
	<p>Kennisgeving door burgemeester Willem de Vlugt gericht aan de stakers, 25 februari 1941</p> <p>Op de eerste dag van de staking riep burgemeester Willem de Vlugt met deze kennisgeving het stakende gemeentepersoneel op om weer aan het werk te gaan, onder dreiging van strafmaatregelen of ontslag.</p>
	<p>Politietelegram van de waarnemend hoofdcommissaris K.H. Broekhoff, 26 februari 1941</p> <p>Hierin werd de inzet van vuurwapens bevolen om de staking te breken.</p>
	<p>Enquêteformulier voor trambestuurders en conducteurs die hadden gestaakt kregen een boete of ontslag.</p>
	<p>Gedenkalbum met foto's van Amsterdam in de Tweede Wereldoorlog, aangeboden aan de burgemeester van Amsterdam,</p>

1945

Op de foto van Cas Oorthuys blokkeert een wagen van de Stadsreiniging het tramspoor in de Bilderdijkstraat. Dit is een van de weinige foto's die van de Februaristaking bekend zijn. Een tweede exemplaar van dit album, met Engelse tekst, werd aangeboden aan de Canadese generaal T. Rutherford, uit dankbaarheid van de Amsterdamse bevolking aan de Canadese bevrijders.

Nieuwmarkt met prikkeldraadversperring, 1941, foto Charles Breijer

In het voorjaar van 1941 begonnen de Duitse autoriteiten de Jodenbuurt af te sluiten. Tot de vorming van een Joods gettho kwam het uiteindelijk niet.

Razzia in de Uiterwaardenstraat bij de Gaaspstraat, 1943, foto A.

Wijnberg

Een heimelijke opname gemaakt uit de woning van de fotograaf, Uiterwaardenstraat 59-II.

Huizen in de Lepelstraat tijdens de sloop, 1945, foto Nico Swaager

Uit de huizen zonder voorgevels, Lepelstraat 28-30, was tijdens de Hongerwinter 1944-1945 alle houtwerk gesloopt. De Joodse bewoners waren in 1942 en 1943 gedeporteerd. Slechts één gezin overleefde de oorlog. Nog decennia na de oorlog waren er vele open plekken in de bebouwing rond de Weesperstraat en het Waterlooplein.

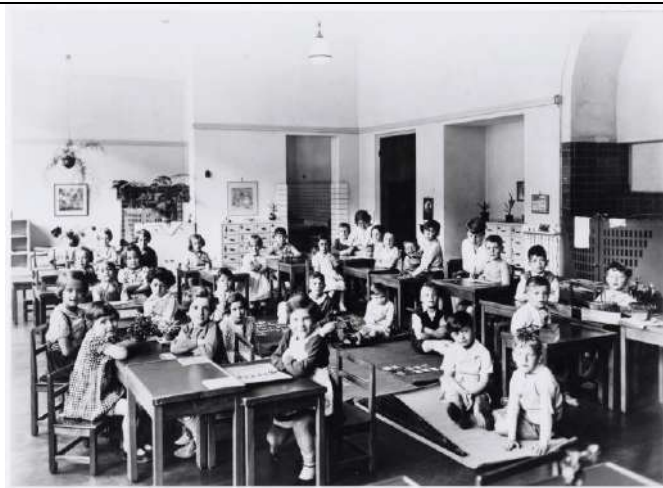

De Dokwerker, 1964, houtsneede Henk van der Horst

Gezien tegen een vogelvlucht van het centrum van Amsterdam en de haven. Ter nagedachtenis van de Februaristaking werd in 1952 het beeld 'De Dokwerker' op het Jonas Daniël Meijerplein onthuld.

Persoonsbewijzen van de Joodse Noach Rotstein (Lodz in Polen, 1911) en Reina Schuitevoerder (Amsterdam, 1911) en Jodensterren, Archief van het

Bevolkingsregister

Deze werden in 1960 aangetroffen in het huis Semarangstraat 24-II; een voormalig onderduikadres.

Vanaf mei 1942 waren Joden herkenbaar aan de verplichte ster op hun kleding, net als aan de gestempelde 'J' in het persoonsbewijs. Op 11 november 1943 werden Reina Schuitevoerder en Noach Rotstein in de Semarangstraat opgepakt. Ze werden in 1944 in Auschwitz vermoord.

Anne Frank (midden) in de klas van de 6de Montessorischool (nu Anne Frankschool), ca. 1934

In 1933-1934 vluchtte de familie Frank uit nazi-Duitsland naar Amsterdam. Anne Frank is beroemd geworden door het dagboek dat ze schreef toen ze tijdens de Tweede Wereldoorlog was ondergedoken. Anne stierf in februari 1945 aan vlektyfus in het concentratiekamp Bergen-Belsen.

Vitrine 10 – Van provo's tot krakers

Vrijstaat Amsterdam

Tijdens de live-uitzending van de rijtour na het huwelijk tussen prinses Beatrix en Claus von Amsberg op 10 maart 1966 werd het beeld plotseling wit. Er was een rookbom afgestoken. Even later wist iemand een levende kip naar de Gouden Koets te werpen. Het waren acties geïnspireerd door Provo; een groepje jongeren dat zich afzette tegen de bestaande orde. Provo hief zichzelf op in 1967, maar de geest was uit de fles.

Amsterdam werd even het Magisch Centrum van de wereld. Jongeren experimenteerden met drugs en hippies sliepen in het Vondelpark. Provo vormde ook een inspiratie voor de eerste krakers. Het verzet tegen grootschalige ingrepen in de oude stad bereikte in 1973-1975 een hoogtepunt in de Nieuwmarktbuurt. De kraakbeweging verspreidde zich daarna over de stad.

	<p>Verkiezingscampagne van de Provo's voor de gemeenteraadsverkiezingen, 1966, foto Cor Jaring</p> <p>Lijstaanvoerder Bernhard de Vries poseert voor de verkiezingskar met witte fiets voor het politiebureau Leidseplein. Provo won één zetel.</p>
	<p>PROVO nr. 3, 1965, Archief van de Gemeentepolitie</p> <p>In dit tijdschrift deed de beweging onder andere verslag van de door hen uitgevoerde 'provocaties' en gaf tips om op ludieke wijze de autoriteiten te ontregelen.</p>

Provo-rellen: rake klappen langs huwelijks-route. Dagblad Trouw, 11 maart 1966, Archief van de Gemeentepolitie

De ongeregelde heden tijdens het huwelijk tussen prinses Beatrix en Claus von Amsberg op 10 maart 1966 in Amsterdam haalden de binnen- en buitenlandse pers, en bevestigden het beeld van Amsterdam als 'lastige' stad.

Hippies in het Vondelpark tijdens de 'Summer of Love', 1967, foto Cor Jaring

Flower Power en popmuziek namen bezit van het Vondelpark in de zomer van 1967.

Notities van de Aktiegroep Nieuwmarkt over de aanleg van de Oostlijn van de metro, 1974-1975

Met de slingerende titelstrook is het metrotracé door de buurt aangeduid, waarvoor veel huizen gesloopt moesten worden.

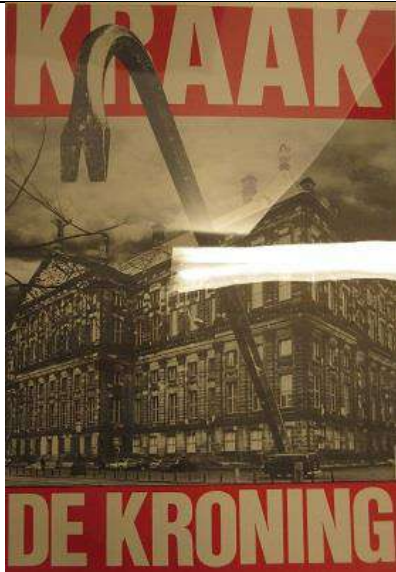
Demonstratie '1 mei = rood'
georganiseerd door de
Socialistische Jeugd en de
studentenvereniging Politeia, 1
mei 1967, foto Cor Jaring
De stoet loopt door de
Spuistraat.

Stickers 'Nieuwmarkt blijft!' en
'Geen metro maar woningen',
1974-1975
Het verzet van krakers en
bewoners van de
Nieuwmarktbuurt kon de bouw
van de metro uiteindelijk niet
stoppen. Maar de door
gemeente gewenste brede
verkeersweg kwam er niet en
de kleinschaligheid van de
Nieuwmarktbuurt bleef
behouden.

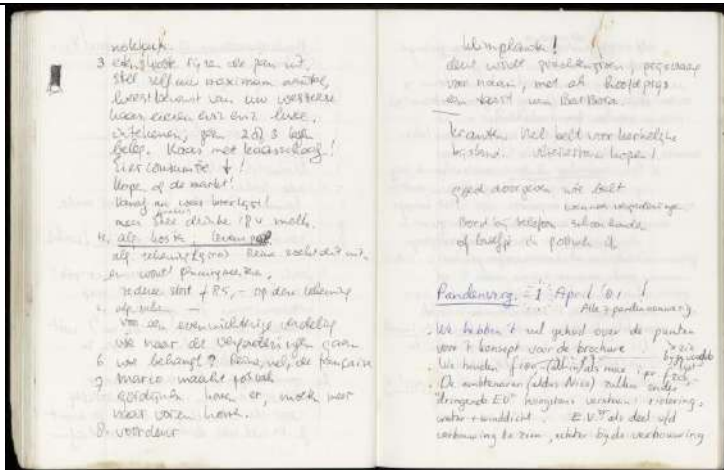

Lowlands Weed Company op
de woonboot De Witte Raaf in
de Nieuwevaart, ca. 1970, foto
Cor Jaring
Schuin tegenover politiebureau
Kattenburg begon Kees Hoekert
(links) samen met Robert
Jasper Grootveld (rechts) een
wietplantage, met als doel de
'verhenneping van onze
maatschappij' te bevorderen.
Een wietplantje kostte één
gulden.

Kraak de Kroning, affiche 1980

De Amsterdamse kraakbeweging greep de inhuldiging van koningin Beatrix op 30 april 1980 aan om te protesteren onder het motto 'Geen woning, geen kroning!'.

Schrift met verslagen van het stedelijk kraakpandenoverleg en van de huisvergaderingen in het kraakpand Keizersgracht 413, 1980-1981

De moeizame contacten met de gemeente, pogingen het pand aan de Keizersgracht te legaliseren en huiselijke kwesties vullen de pagina's van dit schriftje. Op de linkerpagina de notulen van een huisvergadering: 'Etenskosten rijzen de pan uit (...) weest bewust van uw westerse kaas, eieren enz. enz. luxe'.

NIEUWE THEMATEKST

Mokums Paradijs

‘Want in Mokum ben ik rijk en gelukkig tegelijk’, zong Johnny Jordaan in 1955. Acht eeuwen geschiedenis hebben de hoofdstad van Nederland een uniek karakter gegeven. Vrijheid en eigenzinnigheid worden gekoesterd door de Amsterdammers en oefenen een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit op mensen van over de hele wereld.

De beroemde grachten uit de zeventiende eeuw, de Jordaan, de wallen en de coffeeshops, de cafés en de clubs. De Canal Parade en het Kwakoe-festival. Koningsdag, het Huwelijk en de Kroning. Amsterdam hééft het.

	<p>Jordaan Festival, 11-19 september 1954, affiche</p> <p>In 1949 organiseerden buurtbewoners voor het eerst het Jordaan Festival op de Palmgracht, om de toen armste buurt van Amsterdam nieuw leven in te blazen. Het festival werd een succes en keert jaarlijks terug. Grote namen als André Hazes, Wolter Kroes en Marco Borsato stonden hier op de planken.</p>
	<p>Zó is de Jordaan, Tante Leen en Johnny Jordaan, 1964, langspeelplaat</p> <p>Met bekende hits als ‘Geef mij maar Amsterdam’ en ‘Bij ons in de Jordaan’.</p>

Twee vrouwen in de Tweede Tuindwarsstraat in de Jordaan, 1967

Twee bezoekers van het Kwakoe-festival in het Bijlmerpark, 1992, foto Doriann Kransberg

Het Kwakoe-festival wordt sinds 1975 in de zomer gehouden in het Bijlmerpark, nu Mandelapark, in Amsterdam Zuidoost. Het festival begon als een Surinaams voetbaltoernooi, maar is inmiddels uitgegroeid tot een multicultureel festival.

“You’ll never walk alone” – aan iedere AJAX-supporter, 1989

Het nieuwe Ajax-bestuur vroeg in 1989 aan de Ajax-supporters om op de tribunes ‘onregelmatigheden te voorkomen, zodat de spelers zich ten volle op de wedstrijd kunnen blijven concentreren’.

Johan Cruijff, 1969, foto ANP

Johan Cruijff in actie tijdens de wedstrijd Telstar-Ajax op 7 april 1969.

Clubkaart en aankondiging voor het drum and bass-feest 'Flow' in club RoXY, ca. 1992 en 1996

De RoXY was vanaf 1987 een populaire club op het Singel en vermaard door de extravagante feesten. In 1999 brandde de club volledig af en werd nooit meer heropend.

Raamprostituees op Oudezijds Achterburgwal 68-72, 1934, tekening Joseph Teixeira de Mattos

'De wallen' zijn een erfenis uit de tijd dat Amsterdam een grote havenstad was, en als 'Red Light District' vormen ze nu een belangrijke toeristische attractie.

Canal Parade op de Prinsengracht bij de Reestraat, 1997, foto Bert Gerlagh

Deze bonte parade van feestboten is sinds 1996 onderdeel van de jaarlijkse Amsterdam Gay Pride. In het eerste weekend van augustus viert de Canal Parade de Amsterdamse vrijheid en diversiteit.

Haspij, tweede helft 20ste eeuw

Gevonden bij archeologische onderzoek in de Oudezijds Achterburgwal.

NIEUW

(H)oerdom, 2019, prent Maia Matches

In 2019 was striptekenaar Maia Matches Stadstekenaar van Amsterdam. (H)oerdom is het resultaat van drie maanden onderzoek op de Wallen. In deze periode werd er veel gediscussieerd over het voorstel voor de Wet Regulering Seksuud. Matches vreest dat de wet tot meer geweld tegen seksuuders zal leiden en christelijke politieke partijen een opening biedt om seksuud te verbieden.

Benieuwd naar de Wallen en hoe seksuud georganiseerd is in dat gebied? Wil je weten hoe seksuuders zélf over het debat denken? Bezoek dan het Prostitutie Informatie Centrum (PIC) in de Enge Kerksteeg (Oudekerksplein).

Amsterdam, 1955, affiche

Sinds het begin van de 20ste eeuw varen er rondvaartboten door de Amsterdamse grachten.

Huwelijk prins Willem-Alexander en Máxima

Zorreguieta, 2 februari 2002, foto Martin Alberts

Het Koninklijk Paleis op de Dam met erewacht van de Koninklijke Landmacht, officieren en Oranjefans in afwachting van de balkonscène met het prinselijk paar. Als hoofdstad van Nederland is Amsterdam de plaats waar het staatshoofd trouwt en gekroond wordt.

NIEUW

Het wapen van Amsterdam, litho, c. 1920-1930

De drie Andreaskruizen komen al in de veertiende eeuw voor in het wapen van de stad. De keizerskroon – eigenlijk de rijkskroon – werd in 1489 verleend door Maximiliaan van Oostenrijk.

Amsterdam en omgeving

Aan het eind van de 19de eeuw begon Amsterdam weer uit te breiden, een groei die nog steeds doorgaat. In het Algemeen Uitbreidingsplan uit 1934 werd voor het eerst gestreefd naar een evenwicht tussen wonen, werken, recreatie en verkeer. De bouw van de Bijlmermeer in 1966, het begin van het tegenwoordige Amsterdam Zuidoost, was de laatste grote verstedelijking van het landelijk gebied. IJburg is de jongste wijk van de stad en wordt aangelegd in het water van het IJmeer. Tegenwoordig is samenwerking met de regio onvermijdelijk. Amsterdam is het middelpunt van een uitgestrekte metropool.

NIEUW

Amsterdam en omgeving, 1787 – 1790, ets en gravure, Pieter Mol, uitgegeven door Johannes Covens en Zoon

Vanaf de 16^e eeuw kreeg Amsterdam steeds meer invloed op het omliggende platteland. Op deze 'Nieuwe kaart van de Wydberoemde Kooptat Amsteldam met deszelfs Gebied' is te zien hoe intensief de directe omgeving van de stad werd benut.

Kaart van het Algemeen Uitbreidingsplan, 1934

Vanaf 1928 werkte de gemeentelijke stedenbouwkundige Cornelis Van Eesteren met zijn medewerkers aan dit, nu wereldberoemde, plan. De afwisseling van stadswijken en open groene gebieden werd bepalend voor de huidige vorm van Amsterdam.

Amsterdam, 1970, offset, Dienst Publieke Werken

In 1970 zijn de naoorlogse uitbreidingen voltooid: de tuinsteden in Amsterdam-West, Buitenveldert en delen van Amsterdam-Noord. Amsterdam is alweer aan een nieuw stedenbouwkundig avontuur begonnen: de Bijlmermeer, waarvan de honingraatflats nog eenzaam in een wijde bouwvlakte staan. Ook de Ring A10 moet nog grotendeels aangelegd worden.

Metropoolregio Amsterdam, 2016, Plan Amsterdam 2016-2

Amsterdam en de omliggende gemeenten vormen tegenwoordig één groot metropoolgebied, dat zich uitstrekt van IJmuiden tot Lelystad.

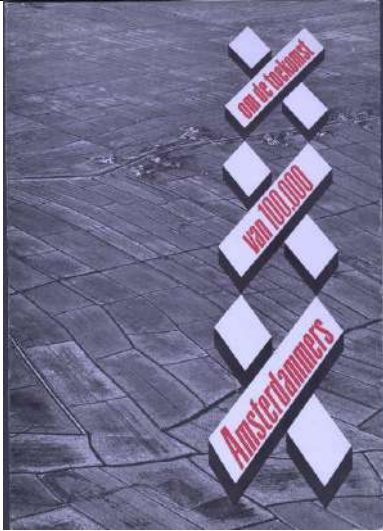
Honingraatflats in de Bijlmermeer, 1990, foto Doriann Kransberg

Als gevolg van stedelijke vernieuwing zijn de meeste van deze flats, ooit de stad van de toekomst, alweer gesloopt.

Het Haveneiland, het begin van IJburg, 2000, foto Freerk de Vos

Amsterdams jongste wijk bestaat uit een archipel van kunstmatige eilanden in het IJmeer.

Om de toekomst van 100.000

Amsterdammers, 1962

In deze brochure pleitte de gemeente Amsterdam voor de uitbreiding van de stad naar het zuidoosten. De drie Amsterdamse kruisjes staan door het landschap van de Bijlmermeerpolder en de Oost Bijlmerpolder.

NIEUW

Tuinderijen in de Sloterpolder, 1945, tekening Ger Gerrits

Eeuwenlang lagen aan de westkant van Amsterdam tuindersbedrijven die groenten verbouwen voor de stadsbevolking. Het landelijk gebied op de tekening, tussen de Westlandgracht en de Ringspoordijk, verdween in de jaren 1950 voor de aanleg van de nieuwbouwwijk Overtoomse Veld.